

Yeni Ay

Haziran 2022

#48

Burcu ÜNÜVAR | unuvarb@tskb.com.tr

TSKB Ekonomik Araştırmalar

Sofrayı Kuran Kaldırsın

İyi ki Yeni Ay okurları var. Dertleşmeden günler geçmeyecek yoksa. Gerçi anlatacağım dert yeni değil, daha önce pek çok kez konuştuk ama mevzu popüler olunca üzerinden geçmek de şart oldu. Sağlıklı gıdaya erişimi konuşalım isterim bir kez daha. Mevzuyu, kısa vadeli "gıda enflasyonu" çerçevesinin ötesine taşımayı da önereceğim izninizle. Yoksa dert ile dermanı buluşturmak mümkün olmayacak.

2018 itibarıyla dünyada 822 milyon insanın yetersiz beslendiği tahmin ediliyor. Bu rakam, %10,8'lik bir yetersiz beslenme yaygınlığına işaret ediyor. 2015'le kıyaslandığında ise dünya genelinde yetersiz beslenen kişi sayısının 36 milyon arttığını görüyoruz. Dünya nüfusunda yetersiz beslenen kişi sayısının arttığı bu yıllar, teknolojik gelişmelerin hız kesmeden devam ettiği, dünya üzerinde milyarder sayısının da arttığı yıllar aynı zamanda. Çarpık büyüme böyle bir şey işte!

Yakın zamanda gıda fiyatlarındaki yükseliş özellikle enflasyon üzerinden okunan popüler bir konu oldu. Enflasyon okuması önemli olmakla birlikte, konunun sadece "Eyvah! Arz yönlü şokları yönetmek merkez bankaları için zordur!" çerçevesinden ele alınması, bizi fazla uzağa götürmez, götürmeyecektir.

Gıda, özellikle düşük gelir gruplu kesimin bütçesi içerisinde önemli bir yere sahip. Gıda fiyatlarındaki artış, reel gelir erimesi ile birleştiğinde, sağlıksız gıdanın bir ikame denemesi olarak karşımıza çıktığını görüyoruz. İnsan sağlığını tehdit eden bu uygulamaların bir sonrası maalesef, ödenemeyen gıda faturalarının ödenemeyen sağlık harcamalarına dönüşmesi olacaktır. Diğer taraftan, sağlıklı gıdaya erişemeyen nesillerin öğrenme becerilerinin zedelenmeyeceğini düşünmek elbette gerçekçi değil. COVID-19 nedeniyle yaşanan okul kapanmalarının pek çok ülkede yarattığı öğrenme zayıflığı hatırlandığında, geleceğimizi ipotek altına alan bir tedarik sorunundan konuştuğumuz ortaya çıkacaktır.

O nedenle konuyu pandemiden, enflasyondan, para politikasından çıkartmak gerek. Bu saydıklarımı da içine alan daha geniş bir kalkınma perspektifiyle çalışmazsak bu işin içinden çıkamayacağız muhteremler. Çocukların yatağa aç gitmediği bir dünyada, merkez bankalarının da işi daha kolay olacaktır, borsadaki gıda firmalarının da merak buyurmayınız! Lakin bu işi söylemesi kolay, yapması zor. Sadece işin ucundan tutmak da yetmeyecek üstelik bu sefer. Küresel iklim krizinde tarihsel sorumlulukları biraz daha fazla tartışmak gerekecek. Sofranın dışında kalanları masaya davet edebilmek için yeni bir sofraya kurmak gerekecek. Ama önce, mevcut yapıyı ele almak şart. Sofrayı kuran kaldırsın, yenisini kalkınma ekonomistleri kursun!

- ~ **3 Haziran, Mayıs ayı TÜFE—ÜFE**
Beklentileri şekillendirecek önemli veriler.
- ~ **15 Haziran, Fed Para Politikası Kurulu Toplantısı**
Fed sahada kalmaya devam edecek!
- ~ **23 Haziran, TCMB Para Politikası Kurulu Kararı**
İletişimi yakından takip etmeye devam edeceğiz.

Yeni Ay Haziran 2022

Gıda Emtialarında "Burcu Etkisi"

Seneler önce bir haber okumuştum. Lüks kategorisindeki bir restoran, menüsündeki tatlılardan birinin üzerine gerçek altın tozu ekliyordu. Okuduğum fiyatın benim için makul olmadığını (En kibar dille bu şekilde ifade edebildim.) çok net hatırlıyorum. Daha net hatırladığım ise, fiyata rağmen yüksek talep nedeniyle bir bekleme listesi olduğuydu.

Bir kalkınma bankası ekonomistinin gözünden söylersem, yukarıdaki paragrafın içinde bangır bangır bağırarak bir gelir dağılımı adaletsizliği mevzu var. Lakin bugün konuyu oradan açmayacağım izninizle. Bilim kurgu gibi gelmesin size ama bizden sonraki nesillerde yukarıda bahsettiğim haberin biraz daha farklı yazılma ihtimali var. Onu konuşalım mı? Haberi varsayımsal olarak şöyle yazmayı öneriyorum:

Lüks kategorisindeki bir restoran, menüsündeki bir tatlıyı yaparken buğday unu kullanıyormuş.

Bir gün buğday unu dünyada lüks olur mu? Erişimde zorlanır mıyız? Bilmem... Ama iklim krizi ile mücadeleyi sözden eyleme geçirmekte geç kaldığımız her gün, gıda varlığına erişimde yaşanacak sıkıntıların artmasına da şahit olacağımız kesin. En düşük gelir grubu etkilenecek önce. İkame etmek için sağlıksız ürünlerin piyasaya geldiğini göreceğiz ama sağlıktan ödün vererek bu konunun çözülemeyeceğini bedeller ödeyerek göreceğiz. Çocuklar sağlıksız büyüyecek. Gıda piyasasında türev araçlar genişleyecek. Bir kısım gıdaya erişemezken, bir kısım gıda sıkışıklığı üzerinden servetini genişletecek... Nereden bakarsak bakalım iyi değil.

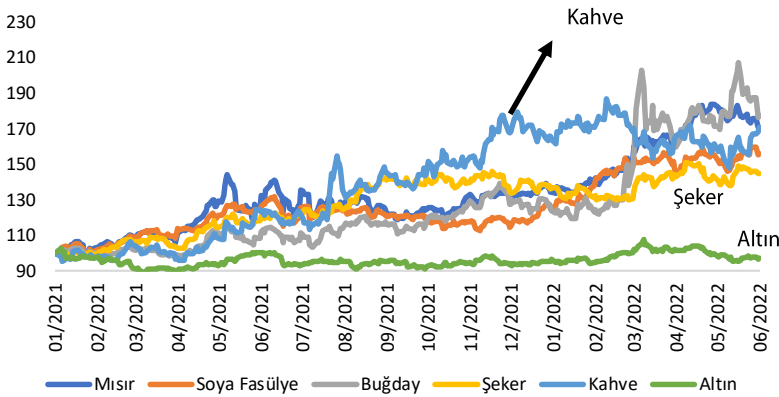
Hemen sol tarafa ilginizi çekebileceğini düşündüğüm bir grafik ilişitirdim: 2020 sonunu 100 kabul ettiğimde, seçili gıda ürünleri ve altın için bir endeks çalışması. "Burcu Etkisi" çok net görülüyor değil mi? Uzun mesai saatlerimin can yoldaşı kahvede fiyat yükselişi bariz. Ancak kahveyi sadece içtiğim için şeker fiyatlarında yön aşağı yönlü. Altın takıya hiç düşkünlüğümün olmamasının sonuçlarını da en altta yatay seyreden yeşil çizgiden görebiliyoruz.

Tabi benimkisi mevzuya dikkatinizi çekmek için işi biraz da şakaya vurmak. Ama grafik net: Dünyada gıda fiyatları yükseliyor. Altın karın doyurmayacak!

Mevzunun salt pandemi ile ilgili olduğunu ve geçeceğini düşünenlere de kötü bir haberim var. Buyurun ikinci grafiğe efendim! İyi senaryoda bile, mısır, buğday, soya, pirinç hasadında yüzyılın sonunda %4 ile %9 arasında değişen bir azalış bekleniyor.

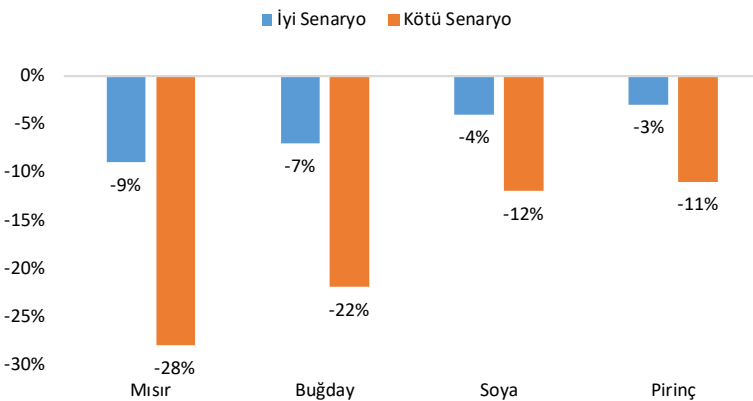
"Her şey para politikası değil." demenin zamanı gelmedi mi artık? Tarım politikasını, gıda güvenliğinde bilimsel çalışmalarını konuşmanın zamanı gelmedi mi artık? Geçiyor bile...

Gıda Emtiaları Fiyatları, 31/12/2021=100

Kaynak: Bloomberg, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Hasat Senaryoları, Miktar Değişim (Yüzyılın Sonu)

Kaynak: The Guardian, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Yeni Ay Haziran 2022

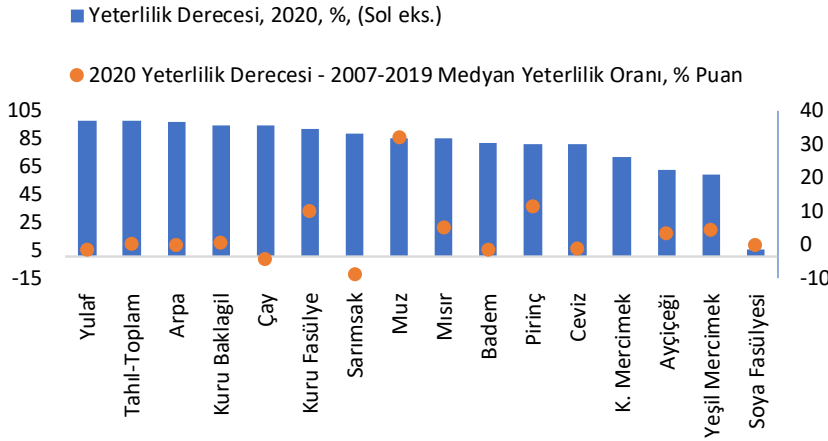
Yeter Mi? Yetmez!

İktisat eğitimimin Kuzey Amerika yıllarında şaşırdığım şeylerden bir tanesi, bulunduğum üniversitede 'Tarım Ekonomisi' alanında yapılan çalışmaların yaygınlığıydı. Hem bu alanda yetkin hocaların varlığı hem de bu hocaların politika yapıcıyla yakın çalışması, çalışmaları için de kaynak sıkıntısı çekmemeleri aklımda kalan önemli noktalar. Fakat sanırım en çok şaşırdığım, sınıf arkadaşlarım içerisinde bu alana yönelmek isteyenlerin çokluğuuydu. Özellikle sayısal analizde yapılacak yan dallarla birleştğinde, tarım ekonomisi alanında çalışmak için maddi-manevi teşviklerin çok yüksek olduğu, bugün gibi aklımda.

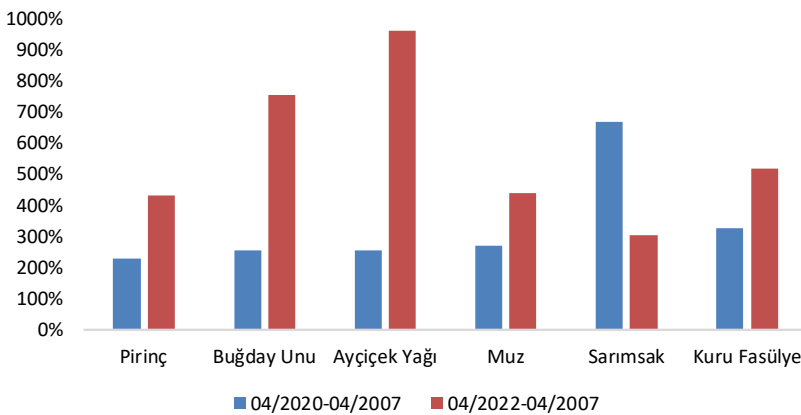
Hasat planlaması konusunu çalıştıklarını hatırlıyorum. Coğrafya, matematik, istatistik, meteoroloji, lojistik, iktisat... Gerçekten disiplinler arası bir konu olduğunu bugün daha iyi anlıyorum. Nezaket gösterip "Geç olsun da güç olmasın!" diyeceksiniz ama bu sözü de pek sevmem açıkçası. Gerekirse güç olsun ama geç olmasın!

Hele ki mevzu sağlıklı gıdaya erişimi etkileyen bir nokta ise, geç kalmak istemeyiz pek tabii. Bu nedenle, bu alanda yapılan çalışmaların tamamı çok kıymetli!

Seçili Ürünlerde Yeterlilik Oranı ve Değişimi

TÜFE Sepetindeki Seçili Ürünlerde Fiyat Değişimi*

Kaynak: TÜİK, TSKB Ekonomik Araştırmalar *Son veri kullanılmıştır. İlk grafik ile uyum için 2007 seçilmiştir.

Elbette benim uzmanlık alanım bu değil. Ancak kısaca bazı rakamlara, kendi merakım için, göz gezdirdim. Önce üretimin ihtiyacı karşılamasını anlayabilmek için yeterlilik derecesi rakamlarını çektim. Sonra yeterlilik derecesi %100'ün altında olan ürünleri çıkarttım. İlk grafik bu ürünleri ve 2020 yılındaki yeterlilik derecesinin 2007-2019 medyan rakamından sapmasını gösteriyor.

Yeterlilik derecesinin %100'ün altında olduğu ürünlerin pek çoğunun temel besin maddeleri ile konuşması dikkat çekici. Bu ürünlerin pek çoğunu yetiştirmenin coğrafyamız içerisinde mümkün olması da önemli bir not.

İkinci grafik ise, birinci grafiği biraz daha damıtıyor. Birinci grafikten seçilen bazı ürünlerin, TÜFE sepeti içerisindeki fiyat değişimini gösterdiğim bu grafik, gıda politikalarının sonuçlarının olumlu-olumsuz nereye kadar gidebileceğini bize hatırlatıyor. Başlıktaki soruya geleyim o halde. Böylesi 'hayatî bir konuda, sadece yeterlilik derecesi gibi temel rakamlarla bir analiz yeter mi? Yetmez! Pandemi bitince bu sorun kendiliğinden geçer mi? Geçmez!

Kalkınma Günlükleri

Stokholm +51 ya da Bir Arpa Boyu Yol

Yarın Stokholm / İsvette önemli bir toplantı başlıyor. Toplantının kendisi sadece 2 gün sürecek olsa da, peşinden aylar sürecek toplantıları da beraberinde getireceğini şimdiden biliyoruz. O nedenle konuyu biraz başa sarak küçük bir Stokholm turu yaptırmak isterim sizlere (İsteyen arkadaşlarıma daha sonra restoran tavsiyesinde de bulunabilirim.).

Malumunuz, Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'na ulaşma yolunda, 2020-2030 kritik bir on yıl olarak karşımıza çıkıyor. Eylem Onyılı (Decade of Action) adı verilen bu son dönemecin özelliği, köprüden önce son çıkış olması. İklim krizi başta olmak üzere, sürdürülebilir kalkınma alanındaki sözleri eyleme dönüştürmez isek, sadece hedeflerin gerisinde kalmış olmayacağız, başta dezavantajlı gruplar olmaz üzere pek çok insanın hayatını da doğrudan ya da dolaylı yoldan tehlikeye atacağız

Aslında eylemi hızlandırma ihtiyacı son on yılda artmış gibi görünse de, konunun başlangıcı çok daha öncesi- ne dayanıyor. Yarından itibaren Stokholm'de yapılacak hatırlatmalardan biri de bu olacak.

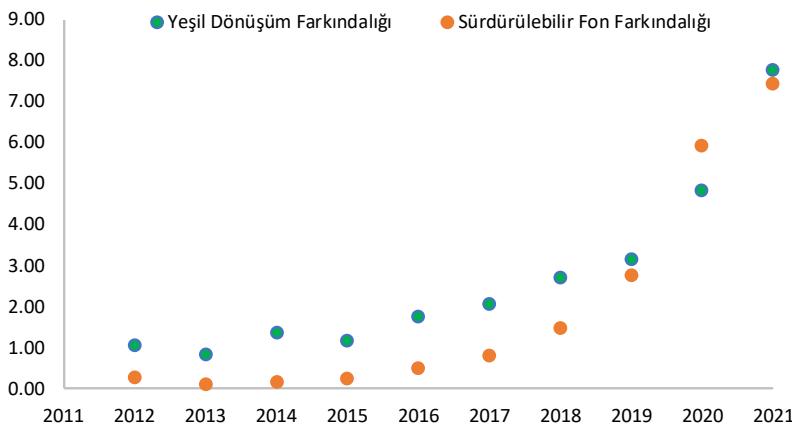
Ev sahipliğini İsvetin yaptığı ve Kenya Hükümeti'nin desteklediği bu toplantılar dizisinde, 1972'de yine Stokholm'de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'ndan bugüne yürünen yol gözden geçirilecek. Toplantının adının Stokholm +50 olması da, aradan geçen 50 yıla atıf verilmesinden kaynaklanıyor. Şahsen geriye dönüp baktığımda, bir yandan bolca inkar öte yandan da gösterişe dönüşen ama sonuç vermeyen pek çok eylem görüyorum. Bu ihtiyaçtan hareketle, Stokholm'deki toplantılar eğer geçmişin muhasebesini dürüstçe yapmak ve tarihsel sorumluluğun kapsamını emisyon salımının ötesine taşımak için bir fırsat olarak kullanılacaksa, pek güzel olur. Yoksa, sembolik etkisinin dışına çıkılmasını beklememek gerek.

Bu arada toplantının adı Stokholm +50 olmasına rağmen ben başlıkta bilerek +51 yazıyorum. İlla Stokholm'de buluşmaya gerek yok. Seneye Yeni Ay'da buluşur 51. yılı idrak ederiz birlikte, ne dersiniz? Hem son 51 yılı konuşuruz, hem 2022-2023 arasını değerlendiririz. Hem de elimiz değmişken, son jeopolitik gelişmeler ve artan enerji fiyatları çerçevesinde, yeşil dönüşümün yavaşlamasını bekleyenlerin haklı çıkıp çıkmadığına bakarız.

Ben şimdiden elimi açık edeyim. Yeşil dönüşümün yavaşlamasını beklemiyorum. Ancak yeşil dönüşüm artık bir "uyum politikası" haline gelmiş durumda. İşin mevzuatsal yükünün haklı boyutları olsa da, aşırıya kaçma riski ağır basıyor. Bir yandan da hep işaret ettiğimiz gibi, konunun ticaret bariyerine dönüşme özelliği baki.

İklim krizinin dış ticaret, maliye ve para politikası, insan hakları gibi pek çok farklı açığı barındıran perspektifi, eylemleri hızlandırmayı zorlaştırıyor. Grafikte de görüldüğü üzere farkındalık ve sermaye artarken, gidilen yol bir arpa boyu kalıyor.

Google Trendlerine Göre Farkındalık

Kaynak: IMF, TSKB Ekonomik Araştırmalar

Referanslar

- ~ <https://www.concern.org.uk/news/how-many-hungry-people-are-there-world>
- ~ <https://www.theguardian.com/food/ng-interactive/2022/apr/14/climate-crisis-food-systems-not-ready-biodiversity>

Yeni Ay'ın Geçmiř Sayılarına Ulařmak İçin:

<https://www.tskb.com.tr/ekonomik-arastirmalar/basekonomistin-elinden-yeni-ay>

TSKB Ekonomik Araştırmalar Yayınlarına Üye Olmak İçin Üyelik E-Postası Atabilirsiniz

ekonomikarastirmalar@tskb.com.tr

TSKB

Ekonomik Araştırmalar

ekonomikarastirmalar@tskb.com.tr

MECLİSİ MEBUSAN CAD. NO 81

FINDIKLI İSTANBUL 34427, TÜRKİYE

tel: (90) 212 334 50 50 faks: (90) 212 334 52 34

2022 Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. her hakkı mahfuzdur.

Bu doküman Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.'nin yatırım bankacılığı faaliyetleri kapsamında, kişisel kullanıma yönelik olarak ve bilgi için hazırlanmıştır. Bu dokümana dayalı herhangi bir işlem yapılması tarafımızdan öngörülen bir husus değildir. Belirtilen görüşler sadece bizim güncel görüşlerimizdir. Bu raporda yer alan bilgileri makul bir esasa dayalı olarak güncelleştirirken, bu konuda mevzuat, uygunluk veya diğer başka nedenlerle amaca uygunluk tam olarak sağlanamamış olabilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve/veya bağlı kuruluşları veya çalışanları, burada belirtilen senetleri ihraç edenlere ait menkul kıymetlerle ilgili olarak bir pozisyon almış olabilir veya alabilir; menkul kıymetler üzerinde opsiyonları olabilir veya ilgili diğer bir yatırıma girebilir; bu menkul kıymetleri ihraç eden firmalara danışmanlık yapmış, hisselerinin halka arzına aracılık veya yüklenim taahhüdünde bulunmuş olabilir.

Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve/veya bağlı kuruluşları bu raporda belirtilen herhangi bir şirket için yatırım bankacılığı da dahil olmak üzere önemli tavsiyeler veya yatırım hizmetleri sağlıyor veya sağlamış olabilir.

Bu raporun ilgili olduğu yatırım fiyatı veya değeri, direkt veya indirekt olarak, yatırımcıların menfaatlerine ters düşebilir. Döviz kurlarındaki herhangi bir değişimin yatırımın değeri veya fiyatı veya bu yatırımdan sağlanan gelir üzerinde olumsuz bir etkisi olabilir. Geçmişteki performans her zaman gelecekteki performansın kılavuzu olacak demek değildir. Yatırım geliri dalgalanma gösterebilir.

Bu rapor kamuya açık bilgilere dayalıdır. Doğru veya tamam olmayan hiçbir beyan yapılmamıştır. Bu rapor söz konusu menkul kıymetlerin alınması veya satılması için bir teklif, yorum ya da yatırım tavsiyesi değildir veya bu menkul kıymetlerin alınıp satılmasına yönelik bir teklif için de bir istek veya zorlama değildir. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. ve kendisiyle bağlantılı olan diğerleri bahsedilen şirketlerin menkul kıymetleriyle ilgili pozisyon alabilirler veya bu menkul kıymetlerle ilgili işlem yapabilirler, ayrıca bu şirketler için yatırım bankacılığı hizmetleri de verebilirler.

Herhangi bir yatırım kararı yatırımcının tamamıyla kendi kişisel seçimine dayanmalıdır. Bu rapordaki bilgiler herhangi bir yatırım tavsiyesi olmayıp, raporda yer alan firmalara yatırım yapılmasından ötürü Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş. hiç bir sorumluluk kabul etmez.

Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti, yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir.

